

میگم که جناب وزیر امور خارجه این مطلب را که تحقیق کرده محقق و معلوم شد تعطلی از طرف قزاقها بوده بنسبت مأمورین خارجه دریا زبیس و نمن این خبر را برسانند که در روزنامه های رسمی خارجه درج شود تا حقیقت و حقانیت معلوم گردد و تکذیب آن اخبارات جعلی هم شده باشد به بنده این مطلب گویا لازم باشد

وزیر تجارت - نظامنامه شرکت عمومی تجارتی را مدتی است که به مجلس فرستاده خواستم که زودتر و کلیه محترم ملاقات خودشان را نموده تصویب بشود چون بعضی خواستند شرکتی بنمایند استعمال شد که نظامنامه آن تمام نشده اگر زودتر تمام کرده می دادند خیلی لازم بود.

رئیس این نظامنامه که می فرماید هنوز به مجلس نیاوده و آن نظامنامه انجمن تجارتی مطرح مذاکره هست و این نظامنامه شرکت را اگر در کمیسیون ملاحظه شده می آید به مجلس و می گذرد و هر گاه نشده زودتر رجوع بکمیسیون میشود و به مجلس می آید.

(در این موقع جناب حاج سید عبدالعزیز شهبازی وزیر امور خارجه سؤالاتی از کیفیت سوه رفتار مأمور دولتی در مصر نمود که تجار ایرانی مقیمین در مصر از او شکایت داشته عزل و عوض او را خواستار بودند آیا چه اقدامی شده است جناب وزیر امور خارجه اظهار داشتند که آن شخص را تغییر داده در عوض مأمور دیگری مینماید)

رئیس - معض اطلاع آقایان و کلاعه که مسجوق باشند تا انکار خودشان را حاضر نمایند روز شنبه لایحه وزیر مالیه در باب نند و جای خوانده میشود و مطرح مذاکره می گردد

مجلس وقت قریب ختم شد

مذاکرات روز شنبه

غره شهر ربیع الثانی ۱۳۲۰
دائر شورای ملی

خلاصه مذاکرات روز شنبه ۱۸ آقامیرا طاهر قرائت کردند

(اسامی غائبین روز شنبه از قرار ذیل خوانده شد)

حاجی سید نصرالله	آقا سید مصطفی
رئیسالتجار	نقیه الاسلام
امین الرعیایا	قوام دیوان
حاجی آقا بابا	آقا شیخ اسمعیل
آقا شیخ معین خان	

رئیس - رقمه از طرف وزیر داخله رسیده قرائت میشود

قرائت شد مشر بود بر اینکه امروز که غره است هیئت کابینه وزراء استغای خودشان را تقسیم خاکبای مبارک اغلب حضرت مایونی نموده اند و موقع قبول یافته است لهذا اطلاعاً بجناب عالی رحمت داده به مجلس مقدس اطلاع بدهید

رئیس - مأمور میشود که هیئت کابینه وزراء استغفا داده اند و هنوز معلوم نشده است که علت استغفا ایشان چه بوده البته تحقیق خواهد شد این لایحه ایستکه جناب صنیع الدوله پیشنهاد نموده بودند در روز پنجشنبه هم قرار شد که امروز مطرح شود مطرح میشود

مستشار الدوله - مستفنی از عرض استکه

در تمام شب امور محتاج باصلاحات مستقیم یعنی اسد احتیاج را باصلاحات داریم بطوریکه آقای وزیر مالیه در این لایحه توضیح فرموده اند در ممالک دیگر هم برای رفع ضروریات و حوائج فوق العاده گاهی محتاج استقراض میشوند از خارج با از داخل و اگر در ایران استقراض مشکلاتی نداشت شاید اقدام با استقراض میشد ولی این فقره خالی از مشکلات نیست و در هر صورت استقراض هم تعمیلی است بر ملت که باید بالاخره اصل و فرع آنرا بپردازد پس باید برای استحصالی اصلاحات لازم اهلای ایران باید متحمل مالیاتی علاوه بر آنچه هست بشوند یعنی از یک دست آنچه می دهند از دست دیگر چند برابر می گیرند در حقیقت هر مالیاتی که علاوه بر سابق تعمیل ملت شود بفری است که ملت افشاندند و چند برابر آنرا حاصل میکنند تبادل و تطاطبی دخل و خرج بمنزله حرکتی استکه بخرج مالیه مملکت داده میشود قوای مالیه مملکت که در حال سکون است با تبادل دخل و خرج به حرکت افتاده فواید منظوره را ظاهر می سازد و اگر درست ملاحظه شود مالیاتی را که رعایای ایران می دهند نسبت به مالیات سایر ممالک خیلی کم است بطوری که جناب وزیر مالیه در لایحه توضیح فرموده اند این جزئی تفاوت که بر قند و چاشنی منظور میشود هیچ اهمیتی ندارد چون این مال التجاره بیشتر از روس و انگلیس وارد ایران می شود تا اندازه رضایت آنها لازم است نظریه روابط همجواری و مناسبات یک جهتی که از مالیات دراز بین دولت ایران و دولتین مزبورین برقرار است گمان نمیکند در این مورد از این مختصر مساعده مضایقه داشته باشند شاید تصور بشود که با افزایش منی ده شاهی در قند و یک قران در گردانکه چنانی کم و نقصی بر مقدار قند و چاشنی حاصل شود ولی بتجربه دیده ایم که باین مختصر مالیات ابتدا در مقدار این مال التجاره تفاوتی حاصل نمیشود چنانکه در سه سال قبل قیمت قند از چهار پنج هزار بهفت هشت بلکه در آذربایجان به نه هزار رسید معینا در سه فبات تفاوتی ظاهر نگشت اما در هر کاری که اقدام شود یک جد و فی و سعی کنی زیست اما با عزم راسخ متوجه آبادی و تعمیر خانه خود نباشیم از دیگران هم نباید توقع مساعده داشته باشیم باز هم تکرار میکنم که گمان ندارم دولتین روس و انگلیس در این موقع این مختصر مساعده را مضایقه کنند فرما اگر نتوانیم بآنها بقبولاییم که این مختصر تفاوت قیمت در مقدار مال التجاره کم و نقصی حاصل نخواهد کرد لایحه در همین فقره یعنی در داده قند و چاشنی از راه دیگری استفاده کنیم بدون اینکه محتاج به مساعده آنها باشیم

آقامیرزا ابوالحسن خان - در این لایحه

که جناب وزیر مالیه داده و خوانده شده و در محسبات آنها آقای مستشار الدوله بیاناتی فرمودند هیچوجه جای انکار نیست ولی قرار بود که لایحه مزبوره در کمیسیون خوانده و ملاحظه شود بعد بیاید به مجلس و گمان نمیکند که کسی در این مورد برای جناب مستشار الدوله مخالف باشد البته ما باید از برای آبادی مملکت همه مقیم اقدامات و همراش را داشته باشیم و جهت مامکان دارد که اگر دو شاهی بهای یک فنجان چای بدهیم می توانیم بملاحظه یک شاهی بیشتر بدهیم خاصه وقتیکه آن تفاوت هم انصاف لازمه آبادی مملکت برسد ولی چیزی که می خواهم

مرض کنم بجناب مستشار الدوله و جناب صنیع الدوله این است که مسئله قند و جای مسئله تجارتی است و تجارت هم در همه جای دنیا آزاد است همین طور که میفرمایند باید در این موقع مساعدت از دولتین انگلیس و روس بشود آیا با سایر دول هم این مذاکرات میشود یا نه

آقا سید حسن تقی زاده - اجازه بدمید که

جواب آقامیرزا ابوالحسن خان را در باب مساعدت دولتین عرض کنم رضایت دولتین بواسطه فصول عهد نامه تجارتی و نمره گمرکی است که بسته شده عهد نامه تجارتی دولت روس به موجب عهدنامه ترکمان چای است که از قرار صد پینج بود بعد از آنکه تغییر در تعرفه گمرک داده شد با هر دو دولتین قراردادی داده شد البته با دول کامل الوداد هر معامله که با این دو دولت می شود با آنها هم همان معامله را خواهند نمود ولی گمان میکنم در این مورد سخنی کار این است که موکلین ما ایراد می نمایند که بر آنها تعیلات زیاد نشود اما این مسئله حالا تا یک اندازه از اشکل گذشته است بجهت آنکه فهمانیدن این مطلب بملت نهایت صعوبت را داشت حالا دیگر رفع آن مشکلات شده زیرا که ملت آسایش و راحتی خود را در تحمل این گونه تعیلات میداند پس از آنکه این ترتیب پیش آمد دیگر یک چیزه مختصری از اشکال میماند که آن رضایت دولتین است و خوشبختانه این تعویل را بصدای بلند بشما ملت القاء کرده و می قبولانیم برای اینکه از صد جزه ده جره از زحمت این کار پیشرفت کرده و آن قولاندن ملت است و بعد از آن همه مساعدت دولتین البته آنها هم بوظیفه ایران دوستی که لازمه مساعدت است و میل باطنی آنها بترقی ایران است در این باب همراهی خواهند کرد و اگر ما بغواهییم تمام عهدنامه را موموم ملاحظه نموده و مساعدت را رعایت ننماییم دیگر آن دوستی نمی شود حالا وقت دوستی و مساعدت است و این موقع یک آینه خوبی است بجهت دوستی زیرا که اکثر اول این مملکت صاحب حس هستند اکثر میگویند که همسایه های ما ترقی ایران را میخواهند و بعضی هم سوه ظن دارند و میگویند هیچ وقت همسایه ها ترقی ایران را طالب نیستند پس این مسئله یک امتحان بزرگی خواهد بود از برای دوستی دول همجوار و ترقی ایران و سعادت ملت آن بسته است بکشایش مالی اگر از این راه گشایش نشود از راه دیگر گشایش خواهد شد که آنوقت تمام ملت فرد میدانند که ایشان مساعدت ندارند و آنوقت راضی میشوند بتعمیل های زیاد مثل اینکه دولت فرانسه در آن منتهای درجه شدت و کلاغان رای دادند که بکریع مالیه خود را بدوات بدهد و آنها هم بانهایت میل دادند البته رعیت ایران هم میتوانست که نجابت چندین هزار ساله خود را تجدید کند چطور که در مسئله دخانیه ملت ایران قدرت ملیت خود را بروز دادند یعنی یک اتفاقی و اتحاد کامل از این ملت بروز و ظهور کرد در این موقع هم مساعدت مالی می نمایند و آن جوهری که رویش زنک گرفته بود یک دفعه از زیر زنک بیرون آمده است و ادواتی خود را آشکار می نماید.

حاجی محمد اسمعیل آقا - مطلب همین

استکه فرمودند و گمان نمیرود که حیات اهل این مملکت و ملت ما نقصانی پیدا کرده باشد و در این

لایحه جناب صنایع الدوله اگر درست دقت شود صرفه و نفع آن کسانی استکه ملاحظه آن هارا می نمایم معلوم استکه قند وچای فلا منی دهمزار گرایه برمی دارد وقتیکه رتبه باشد منی دهشاهی که می خوانند بدهند از تفاوت گرایه بیرون می آید و ارزانتر وارد میشود و بیشتر هم صرف میشود پس درحقیقت صرفه بهال دولتین همسایه است و خودشان هم این مضرب را می دانند ولی بنده می گویم چه ضرر دارد که ما این مخارج را از گردن خود برداریم و این قند وچای از لوازمات ضروریات زندگی ما نیستکه اگر یک روز نخوریم شب از گرسنگی نخوابیم پس بهتر این استکه ما بکلی این قند و چای را نخوریم و پول آنرا بصرف آبادی این مملکت بدهیم پس این ملاحظه که وزیر عالیه در این لایحه کرده اند درحقیقت صرفه دولتین مجاورین را ملاحظه نموده و اگر در این مقام اظهار مساعدت ننمایند بحیثیات ملت باندازه عست که راهی دیگر پیش بگیرند و از آن راه بهتر تدارک این فایده را بنمایند

وکیلالتجار - بنده می خواهم توضیحی در اینباب عرضکنم این مسئله نه تجملی بر ملت میشود و نه از توسعه مالالتجاره کاسته می شود زیرا که اگر نظر باکونومی بنمایم می بینیم بهمان میزان که آقای حاج محمد اسماعیل آقاگفتند بر فرض یکی مرسال یکسند هاشمی بدهیم بعد از دوسال گراه ساخته شد گرایه حمل ارزان میشود و این هم باعث توسعه تجارت میشود و هم باعث تنزل قیمت مالالتجاره زیرا که امروز گرایه بعضی اجناس را بواسطه نبودن راه آن می بینیم برابر است با قیمت آن جنس پس وقتی که گراه آن دایر شود لابد هم باعث توسعه مالالتجاره و هم باعث ارزانی آن در داخله خواهد شد و در این صورت این فقره نه تجمل بر رعیت خواهد بود نه از رواج مالالتجاره کاسته خواهد شد

لسانالحکماء - فرمایشات صحیح می شنوم و تأیید میکنم آن فرمایشات را اما لفظ تجمل که گفته میشود بدهی است که اسباب حفظ نظام مملکت صندوق مملکت است امانه صندوقی که ملت وجه آنرا بدهد و مثل دوره استبداد بعضی مصارف برسد امروزه اختیار نظام مملکت و صندوق مالییه با مجلس است و البته هرچه بملت تکلیف شود خواهند داد چنانچه دولت آلمان سینه هزار قشون منظمه بر اسلحه دارد و کرور هم مصارف آن میشود پس ما چگونه میتوانیم با بازنده کرور که داریم تمام آن را بمخارج قشون نماییم و حفظ اسلام و حدود و نفور مملکت خود را بنماییم و در صورتیکه صندوق خود را اصلاح نماییم همه روزه همین طور میشویم که در فلان سرحد چه میشود پس ملت همانطور که آذنی تنی زاده گفتند فدا کاری خواهند نمود مثل این که ملت فرانسه در آن موقع صد و بیست هزار کرور پتربرج فدا کاری نمود و مملکت خود را حفظ کرد

آقا شیخ محمد علی - این مسئله راجع بدو چیز است یکی قبول ملت است و یکی قبول و مساعدت دولتین اما قبول ملت البته وقتیکه مجلس این تکلیف را بنسب از روی وطن پرستی خواهند داد پس این مسئله اشکالی ندارد اما قبول دولتین هم البته باید ملاحظه بنمایند که اگر مملکت ما ثروت نداشته

باشد و خراب باشد از تجارت آنها کاسته میشود ولی در صورتیکه در مملکت ثروت باشد راه آهن باشد در تجارت آنها توسعه پیدا خواهد شد و منافع زیادی برآید بیشتر خواهند برد پس گمان نمیکند آنها هم از مساعدت خود دریغ نمایند

حاج امام جمعه - بنده گمان نمیکند تمام عنای دنیا که از مذاهب و تمدن اهالی کره اصلاح دارند میدانند دو چیز در ملت اسلام است که در سایر ادیان ملل دنیا نیست یکی اینکه دین پاک اسلام همانطور که اخلاق و عادات مردم را تهذیب نموده اغلب بلکه همه امور سیاسی را نیز متکفل بود یعنی سیاسیات جزء دیانت اسلام است دوم اینکه هیچیک از ملل عالم بقدر مسلمین التزام بجزئیات و لوازم دین خود ندارند و ملت اسلام بیشتر از تمام ملل در حفظ جزئیات دین ثبات وجه دارند و این قدری که امروزه حیات ما منوط و مربوط باصلاح مالییه بود اگر مسامحه در این باب بشود بکلی حیات پایتختی مملکت دچار مشکلات خواهد شد پس امر مابین حیات و موات دایر است در این صورت دولتین هم جوار باقتضای خیرخواهی درباره نوع بشر که دارند در این موضوع که ما ملت ایران اول قدم بجاده ترقی و تمدن میگذازم کمال مساعدت را باید با ماها بنمایند و اگر از آنها در این مورد مساعدتی نشود معلوم میشود مانع از ترقی ما بوده حیات ملی ما را نمیخوانند در این صورت بنده که یکی از روحانیین این مملکت هستم گمان نمیکند تمام اهالی از استعمال این جنس که خارج از ماکل و مشرب بوده است باقتضای دیانت منوع شوند و کلیه روحانیین در این باب بایند هم عقیده باشند

رئیس - امروز در این ماده دیگر باندازه مذاکره شده است حالا بماند و آن لایحه دیگر را بخوانند

(لایحه دیگر جناب صنایع الدوله وزیر مالییه در خصوص مالیات بندی قرائت شد)

رئیس - در این باب حرفی دارید بانه اگر حرفی نیست رجوع بکمیسیون بشود

(قرار شد راجع بکمیسیون گردد)

احسن الدوله - همه میدانند که در دول متدینه فرض کردن موجب اعتبار دولت است و تجمل بملت هم نیست هر کس مال و جان خود را بخواهد باید مالیات بدهد اما در باب خانه ها که نوشته اند شرعی صد دینار بدهند این فقره باید تفاوتی بین اشخاص متول که خانه پنجاه هزار ذریع دارند با آنها می که خانه صد ذریع و دویست ذریع خشت و گلی دارند گذاشته شود

رئیس - کاغذی است که از وزارت مالییه نوشته اند در باب وظایف قرائت شود (قریب بمضمون ذیل قرائت شد) در باب قانون متوفیات که از مجلس مقدس گذشته و مدت آنرا از اول مشروطیت قسراً داده اند این مطلب قدری باعث اشکال گردید زیرا بعضی اشخاص در اول سال حقوق خود را گرفته و فوت کرده اند مؤید قول بنده هم کاغذی است که وزارت داخله نوشته اند خوب است قرائی در این مسئله داده شود که تولید بعضی اشکالات نشود کاغذ وزیر داخله قرائت شد که میرزا علی خان وقایع نکار مازندران می واجب خود را در اول سال گرفته و فوت کرده نظام السلطان آن وجه را از ورثه مطالبه مینماید و ورثه هم در پرداخت آن ابا دارند خوب

است اولاً قرائت داده شود که از ورثه متوفیات مطالبه نمایند و ثانیاً تکلیفی در این باب معین نمایند

وکیلالتجار - اولاً در مسئله متوفیات شرعی دعه شد از این تاریخ بعد از آن قرائت رفتنر نمایند و ثانیاً بنده که در کمیسیون مالییه بودم آنچه که اطلاع حاصل کردم این است که متوفی هاقبوض متوفیات را امضا نمیکردند بر فرض که چند نفر هم بطور استثناء گرفته باشند باید از امسال در حق آنها همانطور معمول شود و اینکه نوشته اکثری حقوق خود را در اول سال گرفته اند میدانید که دستور العمل کی تمام شد و نباید در اول سال گرفته باشند

آقای میرزا محمود - بنده نمی توانم راضی بشوم باینکه بنوشتن وزارت مالییه که این کار تولید اشکال مینماید از یک قانون وضع شده صرف نظر کرد قانون استثناء ندارد باید بطور کلی مجرا شود

آقای میرزا مرتضی قلیخان - آن روزیکه این قانون بصدقه رسید قرا بود از روزی که دستخط مشروطیت صادر شده مالییه در تحت نظر مجلس باشد و اگر هم در کتابچه تغییر و تبدیلی شده تفاوتی نمیکند آنها در حقیقت از نظر مجلس گذشته است چیزی که هست چند فقره که پیشکاران مالیات بخیال اینکه باید حقوق آن شد برقرار خواهد ماند قبض او را حاشیه کرده و حالا بعضی مردم فوت کرده با این که تغییر و تبدیلی شده است جزئی است و گمانم این است که آنها راهم بنظر وزیر مالییه واگذار کنند

وکیل الرعایا - باید خیلی از این اتفاقات را در نظر گرفت که بچه مأخذ و بچه میزان میکنند و باید فهمید که در سال هزار و سیصد و بیست و چهار وزیر با حاکم بامستوفی بچه مأخذ حقوق آنها را داده و چرا داده باید این مسئله را از آنها پرسید و باید بیای آن دهنده حساب کرد تا قانون عمل شود

ساعتالوزاره - مجلس فعلاً نباید داخل در این مذاکرات شود اول باید تحقیق شود و توضیحات بخواهند بعد از آن در کمیسیون مالییه که رسیدگی و تحقیق شد آن وقت بمجلس بیاید

آقا شیخ حسین - اینجا نوشته شده حقوق خود را اول قوی بیل گرفته اند بنده تعجب دارم که سال تمام شده هنوز مردم حقوق خود را نگرفته اند اشخاصی که این پولها را داده اند ملاحظه خود را کرده اند یا بکسان خود داده اند یا توماتی فلان مبلغ کس کرده اند و باید پای او حساب کرد و قانون هم که از مجلس گذشته برکت ندارد

مؤتمن الممالک - بعقیده بنده هم این مذاکرات فعلاً لازم نیست و باید صورت متوفیات را بباورند در کمیسیون مالییه به پیشه و رسیدگی کنند آن وقت معلوم می شود که کمی از چه وقت گرفته یا نگرفته آن وقت می توان در اینباب مذاکره نمود

حسنعلی خان - آن روزی که قانون متوفیات مطرح بود بنده عقیده خود را اظهار کردم و بعضی بر من ناخشنود و حالا هم عرض نمیکند که آن قانون بر گردد البته صحیح گذشته و باید اجرا شود اما در هیچ مملکتی دیده نشده است که قانون در ماسبق خود هم اثر داشته باشد و برای اجرای قانون مدت قرار می گذارند پس از صدور آن و باید احترام این قانون را بنماییم گمانم اینست که این مذاکرات در این

بایزادی است و باید بکسیون ماله برود و از آنجا جواب نوشته شود

آقا شیخ محمد علی - ما نباید هیچوقت قانون خارج را پیشنهاد خود بنمائیم بلکه باید مزاج مملکت خودمان را ملاحظه نمائیم آن روز که در باب قانون متوفیات رأی گرفته میشد این مذاکرات شد و بلاخره مدتی فرار گذاشته نشد و گفتند از سابق مجرا شود و نهایتاً ارجاع این نوشته بکسیون ماله صحیح نیست زیرا که قانونی شده و گذشته است و اگر هم اشکالی باشد باید خود مجلس آن را رفع نماید.

آقای میرزا ابوالحسن خان - رفته از استعفاي وزراء در مجلس قرائت شد ظاهر آ رسم است که هیئت کابینه وقتی می خواهند استعفا بدهند باید جهت را بگویند نیشود که يك هیئتی بدون جهت استعفا بدهند و معلوم نشود که این استعفا برای چیست بلی استعفا صحیح است ولی در صورتیکه مجلس بآنها اطمینان نداشته باشد یا پادشاه عزل میکند یا خود وزراء نمی خواهند علی احوال باید جهتش معلوم باشد و الا چه جهت دارد در این وقت و تک و باریک آنها استعفا بدهند و از خدمت بمملکت و ملت خود را مستعفی بدارند

آقای میرزا محمود - بنظر بنده چنین می آید آن روزیکه این هیئت آمدند و معرفی شدند و گفته شد استعفا می دهند جواب داده شد که اینطور قبول نمیشود مگر اینکه بیایدند مجلس جهت استعفاي خود را بگویند

وکیل التجار - در هیچ جا هیئت وزراء بدون جهت استعفا نمی دهند و حال آنکه در سایر ممالک وزارتخانه ها طوری دائر است که بتییر وزیر ابدالتییر در امورات پیدا نمیشود مهذا بدون جهت استعفا نمی دهند اما همه می دانند که در مملکت ما هنوز وزارتخانه ها دایر نشده مگر یکی دو وزارتخانه پس اگر تییر در وزیر داده شود فوراً تییر در کارها داده می شود پس نباید استعفاي این هیئت را قبول کرد مگر اینکه علت آن را بگویند شما ملاحظه کنید حالا امروز می شود باین وزارتخانه ها کاری رجوع کرد تا میرویم قدری آسوده باشیم و کارها قدری رو براه شود وزراء استعفا میدهند و يك مدتی کارها و ادارات مملکت موقوفه مطلق می ماند

آقا شیخ حسین - ابتدا که این رفته در اینجا خوانده شد و کلاس سکوت نداشتند بجهت این بود که جناب رئیس گفتند در این باب تعقیقات بعمل خواهد آمد و امروز در این مملکت اگر وکیل یا وزیری از شغل معین خود استعفا بدهد در صورتی که خیرخواه ملت باشد و الا آن استعفا پذیرفته نخواهد بود و تا بناعلت آن باید معلوم شود از این قرار باید فشاری بآنها وارد شده باشد.

آقا قلامحسن وارث - بلی همان طور که اظهار شد سکوت حضرات و کلاد در این باب بجهت همان بود که جناب رئیس گفتند تعقیق میشود ولی باید معلوم شود که چرا استعفا داده اند و بهد لذ معین شن مانع را باید دفع نمود.

ساعداالوزاره - بنده عرض میکنم همان طور که آقای وکیل التجار گفتند ادارات منظم ما منحصر است به همین دو وزارت خانه اگر مقصود میز و صندلی و صورت ظهر است همین طور است که گفتند ولی اگر مقصود اداره بودن است هیچ

کدام بآن ترتیبی که باید کارها در جریان باشد مرتب نیست اما در باب استعفاي وزراء در این موقع باریک باید جدا رسیدگی و وقت کرد که اگر مقصودشان از این استعفا راحت طلبی بوده نباید ایشان را بعال خود بگذاریم که در این موقع سخت راحت نمایند و اگر در این باب نامی دارند باید معلوم شده در صد دفع آن مانع بر آئیم.

آقای حاج امام جمعه - باعتقاد بنده تا علت را ندانیم در این موضوع هر چه مذاکره شود تضییع وقت کرده ایم البته پس از آنکه علت معلوم شد نباید بگذاریم آنها راحت طلبی نمایند.

آقای سید حسن قهی زاده - حرف در استعفاي وزراء بود این ها میروند حضور اعلی حضرت و استعفا میدهند شاه هم قبول میفرماید و حال آنکه باید قبل از وقت بمجلس آمده و موافقی که باعث استعفاي ایشانست اظهار دارند گویا این ترتیبات را خلاف مشروطیت بدانند و حال آنکه استعفاي آن ها باید در بین دو رای مختلف باشد یا مخالف رای مجلس یا مخالف رای سیاسی سلطنت حالا این و کلا میدانند که ایشان از جهت استعفا داده اند و اینجام نیامده اند مهذا باید بیایند در کمیسیون و علت استعفاي خود را بگویند و باید کاری کرد که دیگر کدقی السابق مملکت گرفتار وزرای بی علم نشود و رجال دولت از اینکه وزارت در مملکت محدود و منحصر بوجود هشت نفر شده نهایت دلتنگی را دارند اگر وزارت در میان هفتاد نفر بود خوب میشد لهند اهر روز اسبابی فراهم میآوردند که هیئت وزراء تجدید شود شاید نوبت بخود آنها هم برسد همینکه هیئتی منتخب شده و خود آنها جزو آن کابینه نبودند باز اسباب تییر هیئت دیگر فراهم میآوردند البته همه هم میل بوزارت دارند این است که هر سه ماه سه ماه گرفتار این مشکلات می شویم همین قدر که اعلی حضرت همایونی هیئتی را انتخاب کرده معرفی میشوند ما هم میبدریم پس از مدتی دیگر باز هیئت دیگری انتخاب میشوند بهین ترتیب که می تییرید اتصالاً پیش می آید آنچه از اول بنظر بنده رسیده بجهت سعادت این مملکت آن است که این اشخاص قدیم بلی علم متقلب انتخاب نشوند و اولاً مواضع این هیئت را باید دانست تا اینکه در دفع آن کوشید

وکیل الرعایا - بنده تصور میکنم که يك وزیری یا يك کابینه بدون اینکه مانع بزرگی در اجرای مقاصد خود داشته باشد استعفا بدهد مامی توانیم آن مانع را بشناسیم و علت را بدانیم و عرض میکنم که ما باید به اشخاصی که مانع از پیشرفت امور هستند اعلام کنیم که شما در این مدت زمان امتحانات خودتان را بخوبی داده اید همان مقداری که تا حال برده اید و خورده اید و اندوخته کرده اید شما را پس است بهمان انکفا کنید ما هم بشما کاری نداریم و اگر هم بخواهید که وزراء آن مانع آخری را بمجلس بگویند نخواهند گفت.

سیدالحکما - همان قسمی که آقای حاج امام جمعه گفتند اول باید تعقیق شود که علت استعفاء چیست و بعد در آن موضوع مذاکره شود.

اسدالله میرزا - مطلب تمام گفته شد فقط يك چیز گفته نشده باین که این لایحه جناب صنیع الدوله تمام و تمام است بکسیون می رود. پس فردا بمجلس آورده و رای گرفته میشود ولی بنده که

بعضی از نمایندگان ملت هستم عرض میکنم بنده وقتی میتوانم رای بدهم که بدانم این بول را میدهند و بدست وزیر ممالیه امین صبیعی میرسد اگر خود صنیع الدوله نباشد پس باید کسی باشد که طرف اطمینان باشد.

رئیس - کاغذ جناب موبد السلطنه است که بمجلس نوشته اند قرائت می شود (رقعه وزیر عدلیه قرائت شد مشعر بود باینکه) در باب استعفاي بعضی از متهمین که بنده را خواسته اند و باید توضیحات بدهم چون چند روز است که ناخوش و بستری هستم و بدیهی است که (پس علی العریض خرج) لهذا جناب صدق الملک که رئیس محکمه جزا است از برای دادن توضیحات مزبور فرستاده شد.

رئیس - معلوم می شود که وزیر عدلیه تقاضای وزارت دارند یا بجهت همین استعفاي هیئت وزراء بوده که خود شان حاضر نشده و این رفته را نوشته اند ولی میدانند که بموجب قانون مجلس یا وزراء یا نمایندگان رسمی آنها همیشه طرف می باشد و یکی هم در بعضی اوقات طرف میشود یا کمیته که از باب مطالب قانونی که راجع بآن وزارتخانه است باین جهت جناب صدق الملک بمجلس خواسته شد و در کمیسیون از ایشان توضیح بخواهند دیگر قرار بود که کمیونی برای ملاحظه قانون وزارت عدلیه معین شود آنچه بنظر بنده رسیده و معین گردیده است اسامی ایشان از قرار ذیل است.

(آقای حاجی امام جمعه (بهر الملوم) (آقا شیخ محمد علی) (آقای سید جعفر) (آقای قهی زاده) (دکتر ولی الله خان) (حسینی خان) (آقا شیخ محمد حسین بزدی).

رئیس - فردا که روز يك شنبه و مجلس مخصوص است.

روزه شنبه هم موضوع مذاکره همان نسخه قانون انجمن تجارتي است که زودتر تمام شده شروع بقانون وزارت عدلیه شود.

مجلس ختم شد

مذاکرات روز ۳ شنبه چهارم شهر ربیع الثانی
خلاصه مذاکرات روز شنبه غره را آقای میرزا مرتضی قلیخان قرائت کردند.

اسامی نمایندگان روز شنبه بشرح ذیل قرائت شد آقای مجد الملک - آقا میرزا محمود اصفهانی - شهیدی باقر - دبیر سائل - ثقة الاسلام - امین الرعایا قوام دیوان.

رئیس - در باب استعفاء وزراء که وکلای محترم اظهار داشتند از ایشان توضیحات خواسته شود که وزراء چرا استعفا داده اند آنچه بعد از تحقیقات در این باب معلوم شد اینست که استعفاء وزراء معظم بجهت حفظ مسلک خودشان بوده است و چون مسلک ایشان با مسلک مجلس مقدس مطابق و موافق است لهذا باید و کلا نهایت جد و جهد را بنمایند که استعفاي ایشان در خاکهای مبارک اعلی حضرت همایونی قبول نشود و چون معلوم نیست که هنوز استعفاشان قبول شده باشد این استعفا از خودشان میشود و اگر هم قبول شده باشد خوبست هیئتی از مجلس مقدس منتخب شود که حضور مبارک همایونی شرف اندوز گشته استعفا نمایند که استعفاي وزراء معظم را قبول نفرمایند حالا خودتان آن هیئت را